

**ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ”
ФИЛОЛОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ГЕРМАНИСТИКА И РОМАНИСТИКА”**

ИРИНА ОГНЯНОВА БАБАНОВА

**ПОДБОР НА ЛЕКСИКАТА ЗА ОБУЧЕНИЕТО ПО
АНГЛИЙСКИ ЕЗИК НА ДЕЦА ОТ
ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на образователната и
научна степен
„ДОКТОР”

по научна специалност 05.07.03
(Методика на обучението/ Методика на ранното
чуждоезиково обучение)

Научен ръководител:
Проф. д-р Фидана Даскалова

Благоевград, 2012

Дисертационният труд на тема: **„Подбор на лексиката за обучението по английски език на деца от предучилищна възраст”** е обсъден на заседание на катедра „Германистика и романистика”, Филологически факултет към ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград на 27.03.2012 г. (Протокол № 4) и насочен за защита пред научно жури.

Дисертационният труд се състои от увод, две глави, заключение и библиография – общо 157 страници.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на отч. в зала..... на ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

АКТУАЛНОСТ НА ПРОБЛЕМА

Подборът на лексикалния минимум, на темите и ситуациите за всеки етап на чуждоезиковото обучение, е един от основните проблеми на съвременната методика.

При създаването на учебен речник обикновено досега се използват методите за лексикален подбор, основаващи се на:

А) статистическия анализ на текстов масив, включващ писмената и устната форма на речта. При това включването на лексикалната единица в речниковия минимум зависи от честотността □ в текста;

Б) многостранния подход към лексикалната единица като към комплексно явление от лексикалното равнище на езика.

Прилагането на статистическия метод се оказва неефективно поради редица причини, основните от които са:

- Изследванията се базират на речта на носителите на езика цел, което не гарантира, че техните интереси и теми на разговор съвпадат с тези на изучаващите този език;

- Текстовете и материалите са подбрани субективно, следователно няма единство по въпроса за най-често употребяваните или нужни думи, т.е. резултатът се оказва силно повлиян от типа текст, в който думите са намерени;

- Не са отчетени потребностите и интересите на обучаващите се от различните възрасти, а честотата на употреба на дадена дума не винаги съответства на потребностите на дадена група обучаеми.

От установените подходи, принципи и критерии за подбор на лексиката като най-важни за ранното чуждоезиково обучение се явяват критерият за достъпност, критерият за

съобразяване с потребностите и интересите на децата и критерият за комуникация. До момента спазването на тези критерии се изразява в субективния избор на учителите и авторите на учебни помагала, т.е. те подбират това, което смятат, че би било интересно и полезно на децата. Този т.н. интуитивен подход е най-логичното и приемливо до момента решение на проблема и е базирано на установеното в методиката схващане, че потребностите и интересите на различните групи деца могат да се различават и от особено значение е учителите да отчитат и да се съобразяват с тези индивидуални различия (Пинтер 2006: 112).

Сложността на проблема е ясно изразена в това, че няма единна образователна програма за обучението по английски език в предучилищна възраст, както и единен лексикален минимум. В примерните учебни програми липсва предложена за преподаване лексика. От друга страна, в практиката на чуждоезиковото обучение резултатите от интуитивния подход много често не съответстват на интересите и реалните потребности на децата.

От това следва, че проблемът за подбора на лексиката за целите на чуждоезиковото обучение в предучилищна възраст е актуален. Необходимо е търсенето на подходящи решения и предприемането на научни изследвания в тази насока. Това ни мотивира да предприемем настоящото изследване, при което към решаването на проблема се подхожда не на основата на избора на учителя (интуитивния подход), а на основата на избора на обучаващите се деца. Предположенията ни са, че прилагането на един такъв подход би било сравнително подходящо и резултатно, доколкото в предучилищна възраст, съобразено с особеностите на мисленето и познавателната дейност на децата, обект на активно усвояване са думите, назоваващи нагледните и достъпни за дейността им предмети, явления, качества, свойства и отношения.

Целта на настоящото изследване се изразява в следното:

Да се разработи и апробира нов подход за подбор на лексиката за обучението по английски език на деца от

предучилищна възраст, основаващ се на избора на обучаващите се деца в съответствие с техните желания, потребности и интереси.

Обект на изследването е подборът на лексиката за обучението по английски език на деца от предучилищна възраст в Р. България.

Предмет на изследването е подборът на лексиката за активно усвояване за една година в условията на обучение в предучилищна възраст.

В съответствие с целта и характера на изследването се определят следните **задачи**:

1. Да се разработи и приложи методика за извличане на лексика от изследваните деца, чрез която да се реализира новопредложеният подход;

2. Да се обработят и анализират данните, получени в резултат на проведеното изследване (избраната от децата лексика);

3. Да се осъществи сравнителен анализ на лексиката, получена като резултат от изследването и:

- лексиката, предложена в налични в България учебни помагала;

- лексиката, резултат от същия експеримент с японски деца.

4. Да се провери ефективността на обучението чрез установяване на:

- степента на усвояване на лексиката от Речника лексикална основа;

- трайността на усвоеното.

В съответствие с идеите, заложи в съвременния хуманно-личностен подход в обучението, беше формулирана следната **хипотеза** на изследването:

Апобрианият нов подхоб за подбор на лексиката за целите на обучението по чужд език (английски език) в детската градина, основаващ се на избора на изследваните деца, в съответствие с техните желания, потребности и интереси, е приложим и ефективен.

Методи на изследването: теоретично проучване на специализирана литература (психологическа, педагогическа, лингвистична, психолнгвистична и методическа); проучване на практиката и опита на учителите чрез интервю и консултации; педагогическо наблюдение; моделиране; експеримент; проучване продуктите от дейността на изследваните деца; опитна проверка на резултатите; сравнителен анализ; методи за обработка на данните от изследването – количествен анализ и качествен анализ; статистически методи за обработка на данните от изследването; графични методи за нагледно изразяване на получените резултати; обобщаване и конкретизация на изводи.

Изследователски въпроси:

1. Възможно ли е прилагането на такъв подхоб към подборта на лексиката за целите на чуждоезиковото обучение в предучилищна възраст в България, който се осъществява на основата на избора на обучаващите се деца, в съответствие с техните интереси, желания и потребности?

2. Възможно ли е прилагането на апобриания подхоб да послужи като основа за установяването на тематичните области, по които да се организира съдържанието на обучението?

3. Удовлетворява ли новопредложеният подхоб социокултурния фактор при подборта на лексиката за обучението на деца от предучилищна възраст като специфична група обучаеми?

Критерии и показатели за измерване и оценка на приложимостта и ефективността на новопредложеният подхоб:

I. Приложимост на подхоба:

1. **Първи критерий – необходими усилия от страна на учителя,** измерващ се с показателя „време”, разгледан за всеки

от етапите на изследването:

1. *Време за планиране и подготовка;*
2. *Време за организиране;*
3. *Време за провеждане;*
4. *Време за обработване и анализиране.*

Критерият се приема за покрит, ако поне три от показателите са в рамките на предварително зададените параметри.

2. Втори критерий – активното участие на децата.

Показатели:

1. *Положителното емоционално отношение на децата и желанието за участие;*
2. *Разбиране на задачата и пристъпване към изпълнението □;*
3. *Успешно изпълнение на задачата;*
4. *Обем на подобрения речник;*
5. *Състав на подобрения речник.*

Критерият се смята за покрит, ако поне четири от показателите са в рамките на предварително зададените им стойности. Приема се, че апробираният подход е приложим, ако и двата критерия са покрити.

II. Ефективност на подхода

1. Първи критерий – припокриване на лексиката.

Показател: Процент нови думи.

2. Втори критерий – усвоеност на апробираните думи от Речника лексикална основа.

Показател: Равнище на усвоеност на апробираните думи след обучението.

3. Трети критерий – трайност на усвоеното.

Показател: Равнище на усвоеност на апробираните думи една седмица след обучението.

Всеки от трите критерия се смята за покрит, ако съответстващите им показатели са изпълнени. Подходът е ефективен, ако поне два от критериите са покрити.

ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Дисертационният труд съдържа 113 страници основен текст (увод, две глави, изводи и обобщение) и 44 страници допълнителен текст, включващ списък на използваната литература (123 източника) и 13 приложения.

ОСНОВНО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

В **УВОДА** се обосновава актуалността на изследвания проблем. Разглеждат се основните методи за подбор на лексиката с учебни цели, основаващи се на статистическия анализ на текстов масив (устен и писмен) и на многостранния подход към лексикалната единица като към комплексно явление от лексикалното равнище на езика. Аргументира се необходимостта от задълбочено научно изследване и разработването на нов подход за подбор на лексиката за целите на ранното чуждоезиково обучение, съответстващ на спецификата на възрастовия период и на особеностите на самата методика на обучение. Конкретизират се целта, обектът, предметът, задачите и хипотезата на изследването, изследователските въпроси и изследователските методи. Описват са още критериите и показателите за оценка на апробирания подход.

ГЛАВА ПЪРВА „ДЕТЕТО И ЧУЖДИЯТ ЕЗИК”

При решаването на проблема за подбора на лексиката и въобще на съдържанието на обучението по чужд език в предучилищна възраст е необходимо да се вземат под внимание: целите на обучението, взаимовръзката роден език – чужд език, да се отчетат езиковите способности на децата по родния им език, техните психологически характеристики, както и особеностите на самата методика на обучение. Всичко това е обект на разглеждане в първата глава.

В **параграф първи „Специфика на овладяването на чужд език от детето”** се изясняват различията в овладяването на родния и чуждия език; Уточняват се термините „втори език” и

„чужд език“, „усвояване“ и „учене“; Разграничава се ранното чуждоезиково обучение от естествения билингвизъм.

На взаимовръзката роден – чужд език се отдава особено внимание. Осъществяването на пренос на някои или всички от характеристиките на родния в чуждия език и обратно е едно от явленията, описващи тази взаимовръзка (Кук 2000). Езиковите явления от чуждия език се оказват в една или друга степен съотнесени с аналогичните явления от родния език. Съотнасянето на езиковите бази на родния език и на чуждия език е изходно при подбора на езиковия материал, както и при определянето на похватите за формиране и развитие на уменията и навиците по чужд език в съответствие със създадената родноезикова компетенция (Климентенко 1981).

Във втория параграф се описват психолингвистичните особености на 5-7-годишните деца.

Във връзка с осъществяването на адекватен подбор на лексиката, езиковия материал, темите и ситуациите, тук под внимание се взимат и последователно се разкриват особеностите в развитието на детската личност и познавателните способности на детето, особеностите на възприятието, паметта и емоциите в конкретния възрастов период, както и особеностите в развитието на родния език на детето.

Голяма е ролята на детския интерес за разгръщане на познавателната дейност на детето, при развитието и проявата на всички психически явления у него. Натрупването на знания за заобикалящите го предмети и явления е подчинено преди всичко на детския интерес. Всичко, което е привлекателно, забавно, интересно, ярко и изразително, се запомня лесно, по-дълго се запазва в паметта и по-пълно се възпроизвежда (Люблинская 1975). Следователно това, което се преподава, трябва на първо място да е разбираемо за децата и да съответства на техните интереси и познавателни потребности.

Преобладаващият тип асоциативни връзки в разглежданата възраст са синтагматичните – децата правят

връзка с думи от различна част на речта (Камерън 2001: 78 – 79). Това трябва да се имат предвид не само за това какви думи да се преподават на чуждия език, а и за това в какви словосъчетания да се включват те при изготвянето на изказването при обучението. Освен това тази особеност предполага тематичната организация на лексиката и на цялото съдържание на обучението.

В параграф трети – „Езиковата политика в Европа и в България”, е представена идеята за многоезичието и запазването и развиването на езиковото и културно многообразие в Европа като водещ приоритет в европейската езикова политика. Дадени са накратко реформите в ранното чуждоезиково обучение в България след 1990 година. Описани са целите, задачите и принципите на ранното чуждоезиково обучение, в съответствие с държавните образователни изисквания за предмета „чужд език”. Включени са и образователните стандарти в ранното чуждоезиково обучение, синтезирани в документи на Европейския съюз като Общата европейска езикова рамка на Съвета на Европа (Обща европейска езикова рамка).

Ранното езиково обучение е част от поредица реформи на традиционната система на езиково обучение на съвременен етап, чрез които да се постигнат целите за запазване на културното многообразие в Европа. То е една от основните насоки в реализацията на европейската политика за многоезичие (Шопов и Софрониева 2011: 365).

В България чуждоезиковото обучение в детската градина има статут на свободноизбираемо образователно направление, като то е в преки взаимоотношения с останалите задължително регламентирани образователни ситуации. Тенденцията е обучението по чужд език да се интегрира в общата образователна и учебно-възпитателна програма и да се осъществяват връзките между предметите (Карчева 2004). Тази дейност се заплаща от родителите, има занимателен характер и цели по-скоро съзнателна мотивация и подготовка на децата за

чуждоезиково обучение в началното училище, отколкото реално обучение по чужд език. Основна форма на организация е педагогическата ситуация, като тя е регламентирана във времето – продължителност и ден на седмицата (Карчева 2004: 66). Учителите са тези, които трябва сами да изготвят учебната програма, по която ще водят обучението, като се съобразяват със зададената рамка в държавните образователни изисквания за обучение на децата от 5 до 7-годишна възраст и учебните програми за ранно чуждоезиково обучение. С други думи, в предучилищна възраст говорим за критерии, насоки и примерни учебни програми за обучение, ориентирани към образователните стандарти в началното училище.

В четвъртия параграф са описани особеностите на чуждоезиковото обучение в предучилищна възраст, организацията, дейностите и най-често използваните методи и средства на обучението по чужд език. Последователно се разкриват значението и мотивиращата функция на играта и на ситуацияите. Обръща се внимание на учебното съдържание и по-конкретно на темите и езиковия материал с оглед открояване на основните критерии, на базата на които е осъществен подборът им.

При определяне съдържанието на работата по чужд език в детската градина се взема под внимание тематично-ситуационният принцип. Учебният материал се групира по теми и подтеми от обществената и природна среда, съобразени с познанията на децата от тази възраст. При подбора на темите се започва от най-близкото обкръжение на детето: семейство, детска градина, като постепенно обхващат се разширява и обогатява. При разпределението на учебното съдържание се спазва принципът за циклично и спираловидно разработване на тематичните области, които във всеки следващ модул се затвърдяват, разширяват и задълбочават чрез нови граматични структури, лексикално-семантични полета и комуникативни функции (Митева-Аначкова 2004: 66).

Петия параграф – „Преподаване на лексика”.

Тук се разглежда семантиката на думата и какво означава да се усвои една дума. Описват се особеностите при въвеждането на новите думи, групирането им по семантичен признак и тяхната систематизация.

Двата основни методически проблема – подборът на лексиката и семантизацията на лексиката се разглеждат в единство и взаимовръзка, т.е. изхожда се от авторовото убеждение, че най-подходящите за дадената възраст методи за семантизация сами по себе си предопределят подходящата за усвояване от децата лексика и езикови структури. В тази връзка в раздела за семантизация на думата са описани специфичните за ранното чуждоезиково обучение методи: превод; обясняване на новите думи с помощта на предметна и изобразителна нагледност, мимики, жестове, движения, посочване, ситуация; употребата на синоними, антоними, хипоними, прототипи; вербално обяснение; междуезиково подсказване; съчетаемост на думите в речта и конотации.

ГЛАВА ВТОРА „МЕТОДИКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО И РЕЗУЛТАТИ”

2.1 „Особености на апробирания подход”

Апробираният подход може да се определи като сравнително нов за теорията и практиката на ранното чуждоезиково обучение в България на основата на следното:

- За първи път в България се прилага такъв подход за подбора на лексиката за активно усвояване, при който основа на определянето □ е изборът на обучаващите се деца;
- За първи път в България този подход се прилага за целите на обучението в предучилищна възраст.

Важна особеност на апробирания подход е, че той не подценява и не отнема ролята на учителя при определянето на лексикалния минимум и останалото съдържание на обучението – той трябва да определи кои точно думи от избраното от децата да преподава и в каква последователност. От значение при това е спазването на тематичната организация на лексиката и

включването на основни, функционални изрази за елементарно общуване.

2.2 В „Методика на изследването” са описани основните етапи на изследването и научния инструментариум. Разглежда се т.нар. метод за анализ на потребностите и интересите на обучаемите (needs analysis) и се описват особеностите на детската рисунка и детското изобразително творчество, на които се базира изборът на основните методи на изследването. Представени са още помощните методи на изследване – интервюто като разновидност на анкетния метод (анкета-интервю) и педагогическото наблюдение (еднократно, многократно и самонаблюдение).

Методиката за извличане на лексика от изследваните деца се състои от две основни процедури:

1) *„Нарисувай интересните за теб неща и това, което искаш да научиш на английски език”*. Езикът на изображението, рисунката, символите, е универсален език. Рисуването е спонтанна за децата дейност. Много често децата комуникират чрез рисуване, чувстват по-голяма свобода на себеизразяване и усещат, че то способства тяхната устна комуникация (Фокс-Апелман 2007; Уата и Гарза 2008).

2) *Интервю (допълнителна словесна информация)* с всяко дете поотделно, съдържащо кратки и отчетливо формулирани инструкции и въпроси. Насочването ни към такъв род процедури се базира на научната постановка за детската егоцентрична реч и детската разговорливост (Л. С. Виготски 1983), според която децата в предучилищна възраст обичат да говорят за себе си, за семейството си, за преживяванията и впечатленията си, за това, което ги интересува.

2.3 „Експериментални процедури за подбор на лексиката за активно усвояване от деца в предучилищна възраст (5-7г.)”

В 2.3.1 се описват изследваните лица и условията на експеримента. Представени са още анализираниите и обобщени

данни от предварително проведените педагогически наблюдения и интервюто с учителката по английски език.

Експериментът се проведе в Целодневна Детска Градина (ЦДГ) 1, град Благоевград. В експеримента участваха общо 47 деца на възраст от 5 до 7 години, разпределени в три групи по следния начин: 1-ва група – редовната 3А група със 17 деца на възраст 5-6 години; 2-ра група – редовната 3Б група с 18 деца на възраст 5-6 години; 3-та група – редовната 4-та група с 10 деца на възраст 5-7 години.

Всички деца бяха обследвани в детското заведение, което посещаваха (ЦДГ 1), в редовните им занимални стаи и в присъствието на редовните им учителки във всяка от изследваните групи. Изследваните деца са избрани по случаен признак – те са от различни социални групи, имат нормално езиково развитие, като за всички деца родният език е българският.

Педагогическите наблюдения бяха проведени в базовите детски градини (ЦДГ 1 и ОДЗ 2) на Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград. Подготовката, планирането и осъществяването на изследването е съобразено конкретно с данните от наблюдението на заниманията на изследваните деца (редовните 3А, 3Б и 4-та група към ЦДГ1) и от интервюто с тяхната редовната учителка по английски език.

2.3.2 „Процедури за извличане на лексика от изследваните деца”

Първата процедура – „Нарисувай интересните за теб неща и това, което искаш да научиш на английски език” се проведе в занималнята на съответната изследвана група като част от редовното сутрешно занимание по английски език, на което присъстваха всички деца едновременно. Експериментът започна като всяко редовно занимание по английски език – проверка на присъстващите и песен на английски език.

Втората процедура – анкетата-интервю, се проведе в рамките на същия ден – непосредствено след първата част на

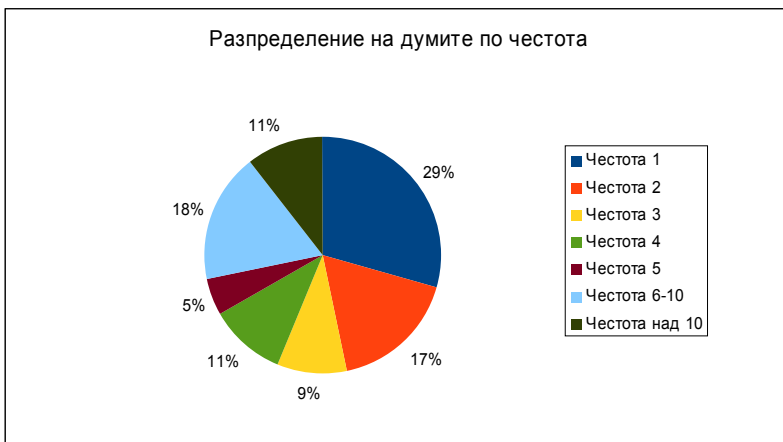
изследването или след следобедната закуска. Интервютата се осъществяваха с всяко дете поотделно, като данните се записваха върху рисунката на съответното дете. Задаваха се въпроси от типа: „Я да видим сега какво си нарисувал! А друго какво ти е интересно? Има ли нещо, което не си успял да нарисуваш, а пък искаш да научиш на английски език?“. Това се правеше с цел да се потвърди нарисуваното, от една страна, а от друга, да се даде възможност на детето да добавя такива думи, чиито значения то не е могло да изобрази.

2.3.3 „Описание на резултатите от експеримента”

След приключване на експеримента с всички групи изследвани деца разполагахме с емпиричен материал, състоящ се от 47 протокола, с общ брой думи 609, а броят различни думи – 292. На основата на тези данни обособихме условно теми, към които включихме съответстващата лексика, както и числото, обозначаващо честотността на всяка дума. По този начин се оформи един учебен речник, който нарекохме Речник лексикална основа.

По отношение на честотността думите се разпределят по следния начин (вж. *Графика 1*):

- Процентът на думите с най-високо честотно число (над 10) е 11 %;
- честота 6-10 - 18 %,
- честота 5- 5 %;
- честота 4- 11 %;
- честота 3- 9 %;
- честота 2- 17 %;
- честота 1- 29%.

Графика 1 Разпределение на думите по честота

2.4 „Сравнителен анализ на лексиката”

В съответствие с една от задачите на изследването пристъпихме към т.н. сравнителен анализ на лексиката, който се осъществи на два етапа:

1. Сравнителен анализ на думите от експеримента и думите от две случайно избрани български помагала за обучение по английски език в предучилищна възраст – “English for Young Learners” (5-7 г.) на Елена Русинова и Албена Симеонова (2000) и „Английски език в предучилищна възраст (в помощ на родители и учители)”, с автор Мариана Праматарова (1995).

2. Сравнителен анализ на думите от експеримента и думите, резултат от същото изследване, проведено в Япония (Бабанова 2007).

2.5 „Опитна проверка на ефективността на обучението”

Тук последователно са представени участниците в проверката; планирането и организацията на проверката; определянето на темата и думите цел за обучението. Описани са основните етапи на проверката – проверка на знаенето на

думите цел преди обучението (първа проверка), обучение, проверка на думите цел след обучението (втора проверка) и една седмица след обучението (трета проверка), както и осъществяването на всеки етап дейности. Даден е план на заниманията и са описани нагледните материали и дейностите, използвани при обучението, като са посочени източниците, от които са взети.

2.6 „Резултати”

2.6.1 „Анализ на резултатите от експеримента”

Усилия на учителя (експериментатора)

Времето, необходимо за планиране на заниманието, в което се проведе първата експериментална процедура и подготовката на материалите за него, беше 20 минути, т.е. в рамките на планирането на едно редовно занимание. Това означава, че първият показател – *„Време за планиране и подготовка”*, е изпълнен.

Времето за организиране на децата, обяснение на задачата от експериментатора и нейното изпълнение от децата не надвиши времето за едно редовно занимание от 25 минути. С други думи, времето за провеждане на първата експериментална процедура е в норма. Във втората процедура интервютата отнеха между 2 и 8 минути за всяко отделно дете. Следователно показателите – *„Време за организиране”* и *„Време за провеждане”*, са изпълнени.

Изпълнението на задачата за обработване и анализ на лексиката отне един ден, следователно е в предварително зададената норма от три дни и показателят *„Време за обработване и анализиране”* е изпълнен.

Според тези резултати всичките четири показателя за измерването на първия критерий – *„Необходими усилия от страна на учителя”*, са изпълнени, следователно критерият е покрит.

Участие на децата

Всички изследвани деца (100%) проявиха интерес към задачата, която им се постави. Всички изследвани деца (100%) разбраха какво трябваше да правят и веднага пристъпиха към изпълнението на задачата, без да е необходимо повторно обяснение на условието. След приключването на първата експериментална процедура разполагахме с емпиричен материал, състоящ се от рисунките на всичките 47 деца, т.е. 100% от децата изпълниха задачата успешно. От това следва, че и трите показателя – *„Положителното емоционално отношение на децата и желанието за участие“*, *„Разбиране на задачата и пристъпване към изпълнението □“* и *„Успешно изпълнение на задачата“* са изпълнени.

Обем на речника

Вследствие на двете експериментални процедури за извличане на лексика се установи, че броят на думите, посочени от всяко дете, варира от 2 до 39. По отношение на предварително зададения показател – *„Обем на подбрения речник“*, се установи, че броят на децата, посочили 3 или повече от три думи, е 46 от общо 47 или 98% от всички изследвани деца. Следователно показателят е изпълнен.

Състав на речника

При анализа на лексиката резултат от експеримента, се установи, че думите се разпределят в четири части на речта, като най-голям дял заемат съществителните – 88.0%, следват прилагателните – 6.2 %, числителните – 3.4 %, глаголите – 2.4 % (вж. *Графика 2*). Следователно показателят *„Състав на подбрения речник“*, според който изискването да има думи от поне 3 части на речта, е изпълнен.

Графика 2 Разпределение на думите по части на речта

Дотук всичките пет показателя са изпълнени, което означава, че и вторият критерий за оценка на приложимостта на апробирания подход – „Активно участие на децата”, е покрит.

Като цяло резултатите от изследването съответстват на особеностите на качествената и количествената характеристика на речника на децата от предучилищна възраст, където преобладаваща е връзката дума – конкретен предмет, макар да е налице и словесното обобщение (Даскалова 1994). С това се обяснява наличието в Речника лексикална основа на толкова много съществителни от конкретния дял – названия на предмети, лица, явления и събития от живата и неживата природата и обществената действителност (животни и птици, цветя, човекът (членове на семейството) и неговия бит, играчки, мебели, неща за носене, дрехи и бижута, храни, плодове и зеленчуци, превозни средства, празници (Коледа, рожден ден, Баба Марта), небесни тела, фантастични образи и приказни герои, геометрични фигури), на по-малко прилагателни (цветове) и глаголи, и отсъствието на думи, които обозначават чисто абстрактни понятия.

При групирането на думите по тематичен признак се открояват следните теми: „Природа”, „Играчки”, „Храна”,

„Плодове”, „Зеленчуци”, „Цветове”, „Животни”, „Числа”, „Буквите”, „Дрехи и неща за носене”, „Глаголи”, „Домът”, „Човекът”, „Превозни средства”, „Приказки”, „Празници”, „Геометрични фигури” и тема „Други”.

Темата с най-много на брой думи е „Животни”. Темата, съдържаща думи с най-висока честотност, е „Природа”. Останалите теми, съдържащи думи с по-висока честотност са: „Домът”, „Играчки”, „Цветове”, „Плодове”, „Животни”, „Човекът”.

В 2.6.2 се обсъждат резултатите от сравнителния анализ на лексиката.

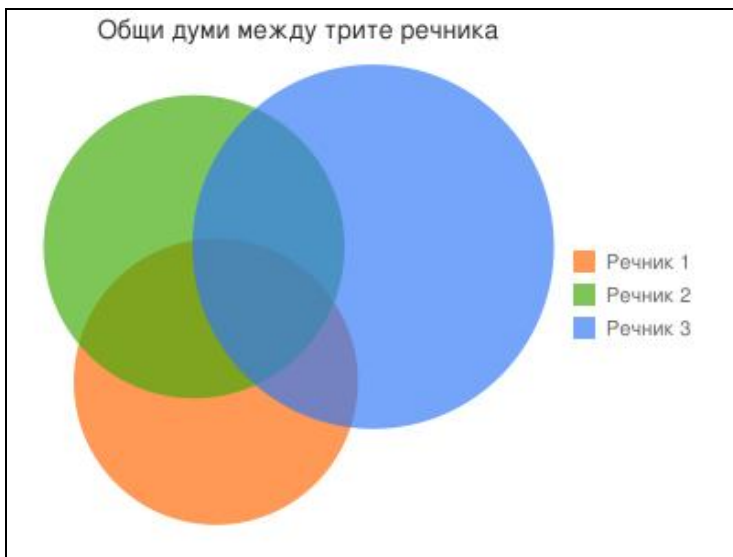
Резултатите от сравнителния анализ на думите от изследването (Речника лексикална основа) и думите, предложени за усвояване в учебните помагала разкриха много малък процент на застъпване (вж. *Графика 3* и *Таблица 1*).

В графиката Речник 1 представя думите от “English for Young Learners”, Речник 2 – „Английски език в предучилищна възраст” и Речник 3 – Речникът лексикална основа.

При сравнение на думите от Речник 1 и Речник 2 става ясно, че броят думи, фигуриращи и в двата речника е 74, което съставлява около 41% от думите в Речник 1 и около 20% от общия брой думи в Речник 2.

Сравнението на думите от Речник 1 и Речник 3 разкрива, че 51 думи са общи и за двата речника, което е 28% от общия брой думи в речник 1 и едва 17% от думите в Речник 3.

При следващото сравнение – на Речник 2 и Речник 3 резултатът показва 76 думи, налични и в двата речника, или 38% от думите в единия и 26% от думите в другия.

Графика 3 Общи думи между трите речника

	Общ брой думи	Общи думи					
		Речник 1		Речник 2		Речник 3	
		Брой	%	Брой	%	Брой	%
Речник 1	179	–	–	74	41.34%	51	28.49%
Речник 2	202	74	20.47%	–	–	76	37.62%
Речник 3	292	51	17.47%	76	26.03%	–	–

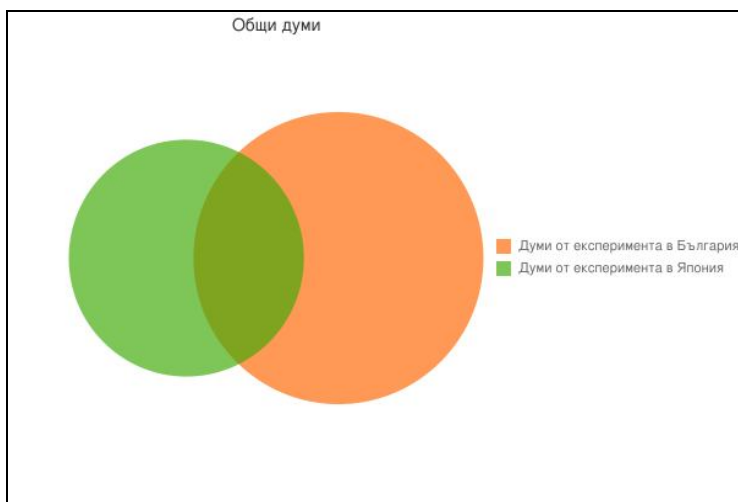
Таблица 1 Общи думи между всеки два речника

Брой общи думи	Процент от думите в		
	Речник 1	Речник 2	Речник 3
39	21.79%	19.31%	13.36%

Таблица 2 Общи думи между трите речника

Броят думи, налични и в трите речника, е 39 или 21.79% от Речник 1, 19.31% от Речник 2 и 13.36% от Речник 3 (вж. *Таблица 2*). Това означава, че в резултат от експеримента се разкрива едно значително количество от думи, които представят конкретните интереси на изследваните деца, но остават извън вниманието на авторите на учебни помагала. Техният брой е 253 или съответно 86.64% от всички посочени от децата думи. От това следва, че първият от критериите за оценка ефективността на подхода е покрит, тъй като съответстващият му показател – „Процент нови думи”, е изпълнен.

При сравнението на лексиката от изследването с български деца и изследването с японски деца става ясно, че броят думи, общи и за двата речника, е 71 (вж. *Графика 4* и *Таблица 3*). Това представлява 24.31% от Речника лексикална основа и 37.76% от Речника – японски деца.

Графика 4 Общи думи между лексиката резултат от изследването с български деца и изследването с японски деца

Брой общи думи	Процент от думите от експеримента в:	
	България	Япония
71	24.31%	37.76%

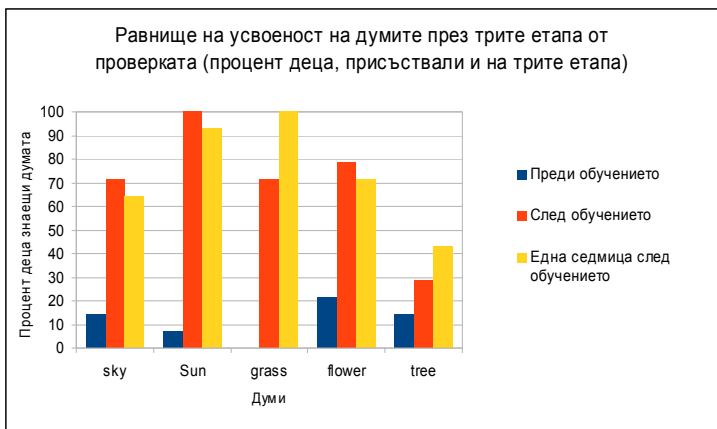
Таблица 3 Общи думи между Речника лексикална основа и Речник –японски деца

По отношение характера на лексиката при сравнението се забелязват следните особености и различия: наличието на допълнителни теми и лексика при изследването с японските деца – „Спорт”, „Оръжие”, „Предметите в клас”; наличието на голям брой думи за назоваването на насекоми и електронни игри; наименования на храни, типични за японската кухня (*rice dumpling (dango)*, *sweet rice dumpling*, *rice ball (onigiri)*, *curry (karee)*); от животните – популярните сред японските деца *panda*, *raccoon dog*; от природата – *rainbow*, *shooting star*, *earthquake*.

Резултатът потвърждава общоприетото схващане, че интересите и потребностите на децата могат да се различават в зависимост от средата, начина на живот, културата, историята на дадената страна, регион и пр. По-важното тук е, че апробиращият подход дава възможност тези различия да бъдат установени и отчетени. Освен това се доказва, че подходът е приложим и дава резултат в условията на обучение и в други страни (Япония).

2.6.3 „Анализ на резултатите от опитната проверка”

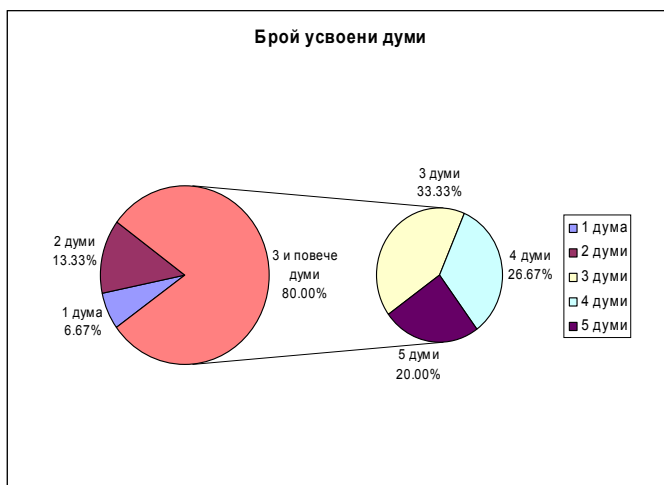
Резултатите от опитната проверка показват тенденция, изразяваща се в повишаването на броя деца, усвоили думите цел след обучението. Високите резултати са се задържали и при проверката след една седмица (вж. *Графика 5*).

Графика 5 Равнище на усвоеност на думите (процент деца, присъствали и на трите етапа)

Като цяло броят деца, усвоили думите цел след обучението, се е повишил в сравнение с броя им при първата проверка. Това се наблюдава при всички думи цел, като най-значителна е разликата от двете проверки при думите „sun” (слънце) и „grass” (трева). При първата проверка думата „sun” (слънце) се е знаела само от 7.14 % от децата, а след обучението – от 100 % от децата. Думата „grass” (трева) не се е знаела от нито едно дете преди обучението, а след обучението се е знаела от 71.4 % от децата. Преди обучението думата „sky” (небе) се е знаела от 14.3 %, а след обучението – от 71.4 %. При „flower” (цвете) резултатът се е променил от 21.4 % на 78.6 %. Немного добре усвоена е думата „tree” (дърво), макар броя на децата, знаещи думата след обучението да се е удвоил – от 14.3 % на 28.6 %.

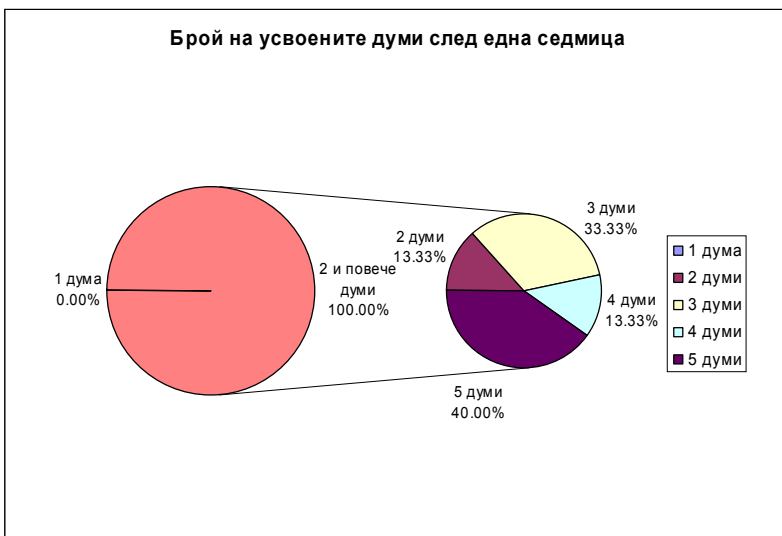
Резултатът от проверката след обучението показва, че показателят „Равнище на усвоеност на апробираните думи след обучението”, според който 50% от децата трябва да могат да назоват 3 или повече от 3 от думите цел, е изпълнен (вж. Графика 6). Следователно и вторият критерий за измерване ефективността на подхода – „Усвоеност на апробираните думи от Речника лексикална основа”, е покрит.

Графика 6 Брой усвоени думи след обучението

Резултатите от проверката една седмица след първата проверка показват, че при думите „sky” (небе), „sun” (слънце) и „flower” (цвете) има съвсем незначителен спад от 7 % спрямо резултатите от втората проверка (само едно дете е забравило тези думи). При думите „grass” (трева) и „tree” (дърво) резултатът се е повишил спрямо този от първата проверка като при „grass” (трева) се изразява в 100% усвояемост на думата от децата.

Като цяло резултатите показват, че 100% от децата са знаели 2 и повече думи, като най-висок е процентът на децата, усвоили всичките 5 думи – 40% (вж. *Графика 7*). Този резултат означава, че показателят „Равнище на усвоеност на апробираните думи една седмица след обучението” е изпълнен и с това се покрива и третият от критериите за измерването на ефективността на подхода – „Трайност на усвоеното”. Следователно апробираният нов подход е ефективен.

Графика 7 Брой на усвоените думи една седмица след обучението

ИЗВОДИ И ОБОБЩЕНИЕ

Изводи от теоретичното проучване

В резултат от теоретичния анализ могат да се формулират следните изводи:

1. Подборът на социолингвистическото съдържание на обучението по чужд език на ранен етап е необходимо да се извършва с оглед на следните принципи: принцип на познавателна ценност, принцип на честота, принцип на системност, принцип на тематическа насоченост, принцип на концентричност, принцип на синтагматическа и парадигматическа обусловеност.

2. При ранното обучение по чужд език се взема под внимание ролята и значението на учебната ситуация. Ситуациите създават най-благоприятните условия за по-лесното запаметяване на лексикалните единици, за тяхното организиране и съчетаването им с вече усвоени лексикални единици.

3. Особеностите на синтагматичните и парадигматичните връзки са от значение не само за това какви думи да се преподават на чуждия език, а и за това в какви словосъчетания да се включват те при изготвянето на изказването при обучението.

4. Запознаването с думите на начален етап е целесъобразно да се организира по лексикални теми. Във всяка тема се включват не само названия на предмети, но и свързаните с тези предмети и тема названия на действия, качества, признаци, а също и служебни думи, необходими за създаването на изречения и кратки изказвания.

5. Всяка дума от чуждия език трябва да се изучава в своето асоциативно поле, в своя семантичен контекст, със своите най-типични и най-употребявани изрази (Пехливанова 2003).

6. При разработването на учебните програми и подбора на учебното съдържание трябва да се отчитат особеностите и на двата езика – роден и чужд, както и езиковото равнище на

родния език у децата.

7. По силата на нагледно-действения и нагледно-образния характер на мисленето детето овладява преди всичко названията на нагледно представените или достъпни за неговата дейност предмети, явления, качества, свойства и отношения. С това се обяснява и отсъствието в речника на детето на думи, които обозначават чисто абстрактни понятия (Ф. Даскалова 1994).

8. При преподаването на лексика на чужд език различните значения на многозначните думи трябва да се разглеждат като отделни непознати лексикални единици и да се подбират онези, които съответстват на възрастовите особености и интересите на съответната група обучавани. В лексикалния минимум, предназначен за изучаване на началния етап, думата трябва да се включва със своето основно значение, като се подбират думи с ясно за децата значение.

9. Във връзка с подреждането на обектните категории в йерархия при подбора на лексиката трябва да се има предвид, че децата усвояват най-напред думите от т.нар. основно ниво (*basic level concepts*), т.е. преди обобщените (*superordinates*) и по-специфичните (*subordinates*) понятия (Камерън 2001).

10. Първите думи, с които се започва изучаването на чужд език, трябва да имат голяма комуникативна сила. В тази връзка се препоръчват думи и изрази за поздрав, за довиждане, глаголи, обозначаващи действия в повелително наклонение.

11. Препоръчително е в лексиката за преподаване на чужд език да се включват:

- звукоподражателни думи и думи, сходни по звучене със съответстващите им думи от родния език – те се усвояват много по-бързо и лесно и децата се досещат, и разбират значенията им още при чуване на самата дума;

- междуметия – децата от предучилищна възраст могат да продуцират междуметия от всеки глагол; в английския тяхната форма е интересна и бързозапомняща се;

- думи заемки от английския – тези думи звучат познато на обучаващите се деца и това може да се използва, за да се улесни семантизацията им и за намаляване стреса на

децата от първата им среща с чуждия език.

12. При подбора на учебната лексика трябва да се имат предвид някои особености, свързани с формата и произношението на думата:

- Да се избягват думи, чийто звуков състав затруднява децата.

- Да се избягва едновременното въвеждане на такива думи на едно занятие, които изглеждат и звучат еднакво, тъй като в повечето случаи обучаващите се ги бъркат (*chair- cherry*) (Бабанова 2002).

13. Количеството думи за едно занимание до голяма степен зависи от специфичните особености на възрастта на обучаваните, броя на часовете, предвидени за заниманията по чужд език и още редица фактори, свързани с формата на думата и самата методика на преподаване. В условията на обучение в предучилищна възраст в България препоръчваното количество нови думи е 5-6.

14. Формирането на пасивен речник в предучилищна възраст не се предвижда поради особеностите на мисловната дейност на децата от предучилищна възраст, които са способни да усвояват всяко съдържание само при условие на неговото активно продуциране и вариативно повторение (Балабанова 2010).

15. От особено значение при подбора на лексиката за преподаване е да се отчитат методите за семантизация на думите. Подходящите за начален етап методи на семантизация сами по себе си могат да се разглеждат като критерии за това, какви думи да се включват в лексикалния минимум.

Изводи от експеримента

Общият резултат от решените задачи на изследването показва, че всички от предварително зададените показатели и критерии за определяне на приложимостта и ефективността на апробирания подход, са изпълнени (вж. *Таблица 4 и Таблица 5*). Следователно апробираният нов подход за подбор на лексиката за целите на обучението по чужд език (английски език) в детската градина, основаващ се на избора на изследваните деца, в съответствие с техните желания, потребности и интереси, е приложим и ефективен.

За по-пълното проучване на ефективността на обучението вследствие прилагането на подхода е необходим по-пълнен доказателствен материал, тъй като опитната проверка беше извършена еднократно, с ограничен брой думи и изследвани деца (представителна извадка). Предвиждат се по-продължителни и по-задълбочени изследвания и разгръщането на проекта в тази насока в бъдеще.

Освен че потвърдиха хипотезата на изследването, резултатите дадоха положителен отговор и на предварително зададените три **изследователски въпроса**:

1. Апробираният подход е приложим в условията на обучение в предучилищна възраст в България.
2. Апробираният подход може да послужи като основа за установяването на тематичните области, по които да се организира съдържанието на обучението.
3. Апробираният подход отчита социалните и културни фактори при подбора на лексиката за обучението на деца от предучилищна възраст като специфична група обучаеми.

Критерий	Показател	Стойност	Резултат	Оценка на	
				показателя	критерия
Необходими усилия от страна на учителя	<i>Време за планиране и подготовка</i>	45-50 мин.	20 мин.	+	+
	<i>Време за организиране</i>	20-25 мин.	20 мин.	+	
	<i>Време за провеждане</i>	Първа процедура 20-25 мин. Втора процедура- максимум 10 мин.	Първа процедура 20 мин. Втора процедура Между 2 и 9 мин.	+	
	<i>Време за обработване и анализиране на резултатите</i>	Максимум 3 дни	1 ден	+	

Активното участие на децата	<i>Положителното емоционално отношение на децата и желанието за участие</i>	75%	100%	+	+
	<i>Разбиране на задачата и пристъпване към изпълнението □</i>	75%	100%	+	
	<i>Успешно изпълнение на задачата</i>	75%	100%	+	
	<i>Обем на подобрания речник</i>	75%	98%	+	
	<i>Състав на подобрания речник</i>	3	4	+	

Таблица 4 Оценка на приложимостта на апробирания подход

Критерий	Показател	Стойност	Резултат	Оценка на	
				показателя	критерия
Припокриване на лексиката	<i>Процент нови думи</i>	50%	86.64%	+	+
Усвоеност на апробираните думи	<i>Равнище на усвоеност на апробираните думи след обучението</i>	50% от децата назовават над 60 % от думите	80% от децата назовават над 60% от думите	+	+
Трайност на усвоеното	<i>Равнище на усвоеност на апробираните думи една седмица след обучението</i>	75% назовават поне 40% от думите	100% от децата назовават поне 40% от думите	+	+

Таблица 5 Оценка на ефективността на апробирания подход

Анализът на характера на лексиката резултат от експеримента (Речника лексикална основа) дава възможност да бъдат формулирани следните **изводи**:

1. Като цяло лексиката отговаря на количествената и качествената характеристика на речника на родния език при децата в предучилищна възраст.

2. Лексиката се състои от думи, обозначаващи конкретни предмети и явления от света, обкръжаващ детето, техните признаци и свойства, (названия на играчки, животни и птици, прилагателни, обозначаващи цвят и т.н.), като най-голям е делът на съществителните.

В Речника лексикална основа отсъстват местоимения, наречия, както и думи, които обозначават чисто абстрактни понятия.

Резултатите от изследването дават основание да се отбележат следните **предимства на апробирания подход**:

- отговаря на изискванията на съвременната хуманистична педагогика;

- дава възможност на детето да бъде участник в избора на материала по забавен и съответстващ на когнитивните и възрастовите му възможности начин;

- стимулира и развива въображението у децата;

- подпомага осъзнаването на учебния процес (*learning awareness*);

- повишава мотивацията и активността на децата – детето чувства доверието и уважителното отношение на учителя, това го кара да се чувства значим, отговорен и активен участник в своето обучение и развитие, дава му увереност и създава положително отношение към дейностите по английски език и желание да участва в тях;

- подходящ е за подбор на лексиката за активно усвояване;

- помага за решаването на въпроса за систематичност и последователност в разгръщането на програмното съдържание и в същото време за достъпност на обучението като друг

основен дидактически принцип на чуждоезиковото обучение;

- за учителя е лек, достъпен и икономичен по време и труд начин за подбор на лексиката;

- обединява и удовлетворява най-важните основни принципи и критерии за подбор на лексиката за целите на ранното чуждоезиково обучение – принципа за съобразяване с потребностите и интересите на децата, тематичния принцип, честотния критерий, принципа за достъпност и принципа за комуникативност;

- може да се използва като ефективен начин за подбор не само на лексиката за изучаване, но и за определянето на темите и ситуациите съобразно интересите на децата;

- отчита социокултурния фактор при подбора на лексиката;

- дава възможност да се отчетат интересите и потребностите на конкретната група обучаеми;

- дава представа за съвременните интереси на децата от предучилищна възраст, което би било от полза на родители, педагози и изследователи.

Важен за отбелязване момент е, че новопредложеният подход вече е намерил място в практиката на чуждоезиковото обучение в детската градина. Той е възприет и се прилага вече втора поредна година от учителката, участвала и съдействала в експеримента, като това е по нейно собствено желание. Тя потвърждава предимствата на подхода, отбелязани по-горе и подчертава значителното повишаване ефективността на обучението в поверените □ групи.

СПРАВКА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Предложен е подход за подбор на лексиката за целите на ранното чуждоезиково обучение, основаващ се на вече утвърдени подходи, но разработен в ново приложение и по начин, който е необичаен за практиките у нас.

2. Разработена и апробирана е методика за реализирането на новопредложения подход, която е съобразена с особеностите на детската възраст и е лека и достъпна за прилагане от учителите.

3. Съставен е примерен лексикален минимум за обучението по английски език в детската градина, който може да бъде ползван като основа и ориентир при подбора на езиковия материал от учителите в населеното място, където е проведено изследването.

4. Проучени са и е направен критичен анализ на съществуващите досега подходи за подбор на лексиката при чуждоезиковото обучение и в частност ранното чуждоезиково обучение и са направени важни за теорията изводи.

5. За първи път се разглеждат в единство и е осъществена взаимовръзка между двата основни методически проблема – подбора на лексиката и семантизацията на лексиката.

6. Чрез теоретичните проучвания и емпиричните данни се достига до изводи, които определят насоки за оптимизиране процеса на работата по лексика и на цялостното обучение по чужд език в предучилищна възраст.

СПИСЪК НА ЦИТИРАНИТЕ В АВТОРЕФЕРАТА ТРУДОВЕ

1. Бабанова 2002: Бабанова, И. Преводна и безпреводна семантизация на речника при обучението по чужд език. Сп. Предучилищно възпитание, кн.5, 2002;
2. Бабанова 2007: Babanova, I. Early Foreign Language Teaching and Vocabulary Selection. A Paper Presented at Tokyo Expo/Bookfair, Tokyo, 2007;
3. Балабанова 2010: Балабанова, М. Методика на обучението по чужд език в детската градина (Технология на началната езикова комуникация). Университетско издателство „Н. Рилски”, Благоевград, 2010;
4. Виготски 1983: Виготски, Л.С. Мислене и реч. Превод от руски. София, „Наука и изкуство”, 1983;
5. Даскалова 1994: Даскалова, Ф. Методика на обучението по роден език в детската градина. Изд. Макрос 2000, Пловдив, 1994;
6. Камерън 2001: Cameron, L. Teaching Languages to Young Learners. Cambridge University Press, 2001;
7. Карчева 2004: Карчева Ж. Проект на учебна програма по английски език за деца от 5 до 7-годишна възраст в детската градина. Чуждоезиково обучение, бр. 2, 2004;
8. Климентенко 1981: Климентенко, А. Теоретични основи на методиката на обучението по чужд език. София, 1981;
9. Кук 2000: Cook, V. Is Transfer the right word? Talk to Budapest Pragmatic Symposium, IPRA, July 2000, <http://homepage.ntlworld.com/vivian.c/Writings/Papers/Transfer2000.htm>;
10. Люблинская 1975: Люблинская, А. А. Развитие на детето. Народна просвета, София, 1975;
11. Митева-Аначкова 2003: Митева-Аначкова, Л. Проект на учебна програма по английски език – предпрограмителен период на деца от 3,5 до 6,5 години. Чуждоезиково обучение, бр. 2, 2003;
12. Обща европейска рамка 2007: Autonomous Language

- Learning 2007. Обща европейска рамка. Level Skills,
<http://www.allproject.info/index.php?id=37&L=5>;
13. Пехливанова 2003: Пехливанова, П. Когнитивно развитие в чуждия език. Психолингвистични и методически аспекти на обучението по чужд език на деца. Велико Търново, Университетско издателство „Св. Св. Кирил и Методий”, 2003;
 14. Пинтер 2006: Pinter, A. Teaching Young Language Learner. Oxford University Press, 2006;
 15. Праматарова 1995: Праматарова М. Английски език в предучилищна възраст. Бургас, 1995;
 16. Рангелов 2002: Рангелов, С. Граматичен развой на детския език с оглед на морфологичната система. София, 2002;
 17. Русинова и Симеонова 2000: Roussinova E., A. Simeonova. English for Young learners – Teacher’s book. Хермес, 2000;
 18. Уата и Гарза 2008: Watta, R. E., Y. Garza. Using Children's Drawings to Facilitate the Acting "As If" Technique. The Journal of Individual Psychology, Vol. 64, No. 1, 2008;
 19. Фокс-Апелман 2007: Foks-Appelman, T. Draw Me a Picture. The Meaning of Children's Drawings and Play from the Perspective of Analytical Psychology. BookSurge Publishing, 2007;
 20. Шопов и Софрониева 2011: Шопов, Т., Е. Софрониева. Европейската политика за многоезичие – от Малуф до Европа 2020. В сб. Висшето образование в България и стратегия „Европа 2020” – Международно висше бизнес училище Ботевград, издание на МВБУ, 2011 (Редактор: Т. Георгиева),
http://www.ibsedu.com/bg/sections/download_file/168/1.

ПУБЛИКАЦИИ НА АВТОРКАТА ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Бабанова, И. Преводна и безпреводна семантизация на речника при обучението по чужд език. Сп. Предучилищно възпитание, кн.5, 2002, стр. 21 – 27;

2. Бабанова, И., Ф. Даскалова. Принципът за систематичност и подбор на лексиката при обучението по чужд език. Сп. Предучилищно възпитание, кн. 6, 2011, стр. 46 – 49;

3. Бабанова, И. За нов подход към подбора на лексиката за целите на ранното чуждоезиково обучение. Сп. Чуждоезиково обучение, кн 3, 2011, стр. 41 – 48;

4. Бабанова, И. Количествен аспект на подбора на лексиката за целите на ранното обучение по английски език (Под печат в сп. „Чуждоезиково обучение”).